

Nároky smluvních stran z porušení smlouvy

Poznámka: V tomto sylabu je odkazováno na ustanovení Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (Viedeňské úmluvy), není-li výslovně uvedeno jinak.

1. Společný výklad k právům z porušení smlouvy

1.1. Zásady

Úmluva stanoví jako následek porušení smlouvy vždy schéma dvou typů oprávnění; tak může strana, kterou porušení smlouvy postihuje,

- a) **vykonat Úmluvou specifikovaná práva,**
- b) **uplatnit nárok na náhradu škody.**

Oba nároky podle písmen a) a b) si nekonkurují – viz čl. 45 odst. 2¹ a čl. 61 odst. 2. Nárok na náhradu škody podle Úmluvy je tedy nezávislý na všech ostatních nárocích; Úmluva však v některých případech:

- a) obsahuje zvláštní režim náhrady škody v souvislosti s jiným nárokem (tak čl. 44),
- b) působí poněkud nekoncepčně, když zásadu nezávislosti nároku na náhradu škody a ostatních nároků z porušení smlouvy opakuje (čl. 34, 37, 47 odst. 2).

Tento sylabus se podrobněji nevěnuje otázkám realizace nároku na náhradu škody!

1.2. Nemožnost povolit odklad

Úmluva stanoví **nemožnost odkladu plnění povinnosti v soudním či rozhodčím řízení** (čl. 46 odst. 3).

Francouzské právo zná možnost odkladu povinnosti dlužníka soudem, jenž může odložit plnění povinnosti až na dobu dvou let. Úmluva však jednoznačně deklaruje distanc od této možnosti, která je v podmínkách mezinárodního obchodu považována za nepatřičnou a neodpovídající povaze transakcí v jeho rámci realizovaných.

1.3. Typy oprávnění při porušení smlouvy

Z hlediska cíle jsou nároky stran z porušení kupní smlouvy druhou stranou dvojího typu:

- a) **sloužící ke splnění smlouvy,**
- b) **vedoucí k zániku smlouvy, tj. odstoupení od smlouvy.**

Úmluva sleduje hlavní cíl „splnit“ smlouvu, odstoupení je proto až *ultima ratio*, poslední prostředek, který nastupuje až (rozuměj jediné) tehdy, pokud je porušení smlouvy tak závažné, že splnění smlouvy není možné. To vyplývá ostatně i z legální definice podstatného porušení smlouvy podle čl. 25. Nemělo by jít tedy o porušení smlouvy, resp. o sérii porušení smlouvy, která lze reparovat náhradou škody. Dispozitivnost úpravy (čl. 6) však umožňuje učinit z odstoupení od smlouvy primární nárok z porušení smlouvy; pro subjekty v mezinárodním obchodu je to často snazší, než formalizovaná cesta uplatňování jiných nároků či prokazování předpokladů vzniku nároku na náhradu škody.

1.4. Institut dodatečné lhůty

Hlavním prostředkem zajištění plnění je institut **dodatečné lhůty k plnění** dle čl. 47 odst. 1, resp. dle čl. 63 odst. 1 Úmluvy.² Jeho charakteristikami jsou:

- a) **dodatečnou lhůtu lze stanovit k plnění kterékoliv povinnosti,**

¹ Český překlad tohoto ustanovení není správný, proto norma nedává na první pohled smysl, jakoby řešila kolizi náhrad. Text překladu čl. 45 odst. 2 zní: (2) *Kupující není zbaven práva, které může mít na uplatnění náhrady škody, uplatní-li své právo na jiné náhrady.* V anglické autentické verzi je však věta zakončena ... *by exercising his right to other remedies* (právní prostředky), v německém překladu je použit termín *Rechtsbehelfe* (právní prostředky), ve švýcarském německém překladu je použit termín *Rechte* (práva).

² Tato koncepce byla do Úmluvy převzata z německého práva.

- b) to, zda dojde ke stanovení lhůty či nikoliv, je na **úvaze té strany, která smlouvu neporušila**; pokud lhůtu nestanoví, může přímo uplatnit jiné nároky z porušení,
- c) lhůta musí však být **přiměřená** (viz výklad v jiné části kursu),
- d) **v běhu lhůty nelze uplatnit jiné nároky** z porušení smlouvy (mimo náhrady škody), ledaže strana porušivší smlouvu prohlásí, že povinnost ve lhůtě nesplní,
- e) **nesplnění lhůty** samo o sobě **nezakládá zánik smlouvy**, nýbrž jen vznik nároku na odstoupení od smlouvy, a to jen pro případ, že dodatečná lhůta byla stanovena k plnění povinnosti dodat zboží [srov. čl. 49 odst. 1 písm. b) a čl. 64 odst. 1 písm. b)].

1.5. Podstatné porušení smlouvy

Institut podstatného porušení smlouvy (čl. 25) je zásadní především jako předpoklad pro odstoupení od smlouvy. Úmluva samotná jej definuje velmi obecně, proto lze především pro praxi doporučit, aby byl kladen zvláštní důraz na vymezení účelu a předmětu smlouvy (viz výklady ze seminární výuky).

K přiblížení podstatného porušení smlouvy si je lze představit podle nauky jako „odpadnutí zájmu strany porušený závazek dále realizovat“ či „neúnosnost požadavku setrvat ve smluvním svazku stranou, která důvěřovala ve smlouvu“. Jako příklady (nikoliv však absolutně platné) podstatného porušení smlouvy si lze představit například nedodání zboží, nesnesitelné průtahy při dodání, zásadní nedostatky v množství, velmi špatná kvalita zboží (pozor však na čl. 35 odst. 2).

2. Práva kupujícího při porušení smlouvy prodávajícím

2.1. Obecně

Z hlediska systematiky práv kupujícího existují dva typy porušení smlouvy:

1. porušení týkající se **dodání zboží**, kde Úmluva dále rozlišuje dva okruhy porušení s rozdílnými následky:
 - a) **nedodání zboží** (tj. vůbec) – s možností odstoupit po marném uplynutí dodatečné lhůty od smlouvy,
 - b) **dodání zboží neodpovídajícího smlouvě** – s možnými následky
 - ba) odstoupení od smlouvy,
 - bb) dodání náhradního zboží,
 - bc) odstranění vad zboží,
 - bd) sleva z kupní ceny.
2. porušení **ostatních povinností**, které může zakládat:
 - a) právo kupujícího požadovat splnění povinností,
 - b) odstoupit od smlouvy, pokud je takové porušení podstatným porušením smlouvy

2.2. Rozbor jednotlivých skutkových situací:

I. Nesplnění povinnosti dodat zboží (prosté prodlení)

Obecně. Pokud nesplní prodávající svou povinnost dodat zboží (čl. 31) ve stanoveném termínu (čl. 33), je kupující oprávněn požadovat splnění této povinnosti (čl. 46 odst. 1),

A. K plnění povinnosti dodat zboží může kupující stanovit dodatečnou lhůtu (čl. 47 odst. 1), jejímž marným uplynutím mu vzniká nárok na odstoupení od smlouvy [čl. 49 odst. 1 písm. b)].

B. Nedodání zboží však může zakládat samo o sobě podstatné porušení smlouvy dle čl. 25 (u fixních obchodů a u závazků obdobného charakteru),³ v takovém případě lze od smlouvy odstoupit okamžitě [čl. 49 odst. 1 písm. a)]. Pokud však stanovil přesto kupující dodatečnou lhůtu k plnění, nemůže v jejím běhu vykonat právo od smlouvy odstoupit (čl. 47 odst. 2 1. v.).

II. Dodání zboží neodpovídajícího smlouvě

Pokud zboží neodpovídá požadavkům čl. 35, lze uplatnit nároky z porušení smlouvy, pokud došlo k řádnému procesu oznámení vad dle čl. 39 (viz samostatná přednáška doc. Rozehnalové); pozor však na čl. 40. Pokud došlo k řádnému procesu vytýkání vad, lze následně rozlišit dvě situace:

A. Dodání zboží neodpovídajícího smlouvě zakládá podstatné porušení smlouvy

Kupující má volbu z následujících nároků:

1. odstoupit od smlouvy dle čl. 49 odst. 1 písm. a),
2. dodání náhradního zboží dle čl. 46 odst. 2,
3. zboží si ponechat a požadovat odstranění vad dle čl. 46 odst. 3,
4. zboží si ponechat a uplatnit slevu z ceny dle čl. 50,

(K těmto nárokům lze počítat i situaci, kdy si kupující zboží ponechá a uplatní jen nárok na náhradu škody bez dalšího.)

V praxi je však využívána pouze část uvedených nároků.

Náhradní dodání (výměna zboží) přichází v úvahu tehdy, pokud potřebné zboží fakticky vůbec lze dodat (druhé dodání není možné u věcí nezastupitelných [individuálně určených] a u věcí jinak sice zastupitelných, ale fakticky znovu nedodatečných – např. náklad obilí, který byl koupen v průběhu přepravy, či zásilka papriky, jež byla prodána v době přepravy). Náhradní dodání není speciální nárok k právu kupujícího požadovat splnění povinností podle smlouvy (čl. 46 odst. 1), pouze ho podrobněji rozvádí. Rovněž platí zásada, že kupující musí být schopen vrátit dříve dodané (vadné) zboží, aby mohlo být dodáno náhradní – čl. 82 odst. 1 s výjimkami dle čl. 82 odst. 2.

Odstranění vady předpokládá „opravitelnost“. Připadá-li v úvahu jak náhradní dodání, tak oprava, je volba nároku na kupujícím.

Sleva z ceny je zvláštním jednostranně uplatňovaným nárokem prodávajícího a vyjadřuje rozdíl mezi hodnotou, kterou zboží mělo mít a hodnotou, kterou skutečně mělo. Nejedná se tedy ani o úpravu dohody o slevě ani o žádný sankční nárok, jak se praxe často domnívá.

Ke splnění nároků podle sub 2. a 3. lze stanovit dodatečnou lhůtu, po jejímž marném uplynutí lze odstoupit od smlouvy v přiměřené lhůtě [čl. 49 odst. 2 písm. a) bod ii)].

B. Dodání zboží neodpovídajícího smlouvě nezakládá podstatné porušení smlouvy

Kupující má volbu „jen“ z následujících nároků:

1. jde-li o vady odstranitelné, požadovat odstranění vad dle čl. 46 odst. 3,
2. uplatnit slevu z ceny dle čl. 50.

(K těmto nárokům lze počítat i situaci, kdy uplatní jen nárok na náhradu škody bez dalšího.)

III. Zmeškání vytýkací lhůty kupujícím

Pokud zboží neodpovídá smlouvě, nicméně kupující zmešká lhůtu k oznámení faktických (čl. 39 odst. 1) a právních (čl. 43 odst. 1) vad, zůstává mu zachován pouze

³ V českém právu srov. § 518 ObčZ.

nárok na slevu zboží (čl. 50), pokud došlo ke zmeškání vytýkací vady z omluvitelných důvodů (čl. 44).

IV. Částečné dodání zboží

Dodá-li prodávající jen část zboží, lze postupovat podle zvláštní úpravy provedené v čl. 51; kupující je oprávněn požadovat dodání chybějícího zboží (čl. 51 odst. 1 ve spojení s čl. 46 odst. 1). Zpravidla tak učiní s použitím dodatečné lhůty dle čl. 47 odst. 1

Ohledně již dodaného zboží, event. u znovu dodaného zboží (viz dále právo druhého plnění) kupující postupuje dle bodů I. – III.

Pokud je nedodáním části zboží způsobeno podstatné porušení smlouvy, lze odstoupit od celé smlouvy (čl. 52 odst. 2).

V. Předčasné plnění

Plní-li prodávající před splatností a kupující takové plnění přijme, lze až do termínu splatnosti odstranit vadnost plnění, nepůsobí-li to kupujícímu nepřiměřené obtíže (čl. 52 odst. 1 ve spojení s čl. 37); v tomto případě nelze uplatnit slevu z ceny zboží (čl. 50).

VI. Přebytké množství zboží

Kupující je může odmítnout, nebo přijmout. V případě přijetí má povinnost zaplatit za ně kupní cenu (čl. 52 odst. 2).

VII. Nedodání dokladů ke zboží

Kupující může vyžadovat dodání dokladů (čl. 46 odst. 1), zpravidla se stanovením dodatečné lhůty. Podrobněji viz podmínky podle čl. 34.⁴

VIII. Nesplnění ostatních povinností podle smlouvy

V případě nesplnění jiných povinností podle smlouvy (např. povinnost montáže zboží, povinnost informace o způsobu použití zboží, povinnost nedodat konkurentovi kupujícího stejné zboží apod.) se postupuje přiměřeně dle bodů I. až V.

Poznámka: Je třeba rozlišovat smlouvy s částečným (dělitelným) plněním dle čl. 51 a smlouvy s několika plněními (dílní plnění) se zvláštní úpravou nároků dle čl. 71 a násl. (viz samostatná přednáška doc. Rozehnalové).

2.3. Právo prodávajícího na dodatečné splnění, tzv. právo druhého plnění

Poněkud nesystémově je v Úmluvě zařazena úprava práva prodávajícího na dodatečné splnění povinností podle smlouvy v čl. 48, poněvadž mezi práva kupujícího z porušení smlouvy se dostalo i oprávnění prodávajícího.⁵ Toto oprávnění má sloužit k naplnění cíle Úmluvy – preferovat plnění před zánikem smlouvy. Úprava v čl. 48 je zrcadlem k právu kupujícího požadovat splnění kterékoliv povinnosti (čl. 46 odst. 1). **I prodávající nejednající v souladu se smlouvou má právo i po dodací lhůtě odstranit nedostatky plnění svých povinností;** toto právo lze realizovat dle části nauky jak **dodáním náhradního zboží,** tak **odstraněním vad** a je vázáno na několik podmínek:

1. prodávající o tento postup požádá (resp. jej oznámí),
2. prodávající tak může učinit bez nepřiměřeného odkladu,

⁴ Pozn.: Smlouva musí výslovně stanovit, kdy a kde mají být doklady ke zboží dodány, neboť Úmluva subsidiární úpravu nestanoví.

⁵ Viz název oddílu třetího části třetí Úmluvy.

3. prodávající tím nezpůsobí kupujícímu (1.) nepřiměřené obtíže nebo (2.) pochybnosti, že bude muset prodávajícímu nahradit náklady s tím spojené,
4. kupující takové žádosti (oznámení) vyhoví; pokud jí nevyhoví v přiměřené lhůtě po žádosti prodávajícího, může prodávající své právo dodatečně plnit realizovat ve lhůtě, kterou ve své žádosti stanovil.⁶

Významnou okolností je, že pokud uplatní prodávající své právo podle čl. 48, nemůže kupující uplatnit slevu z ceny zboží (čl. 50); druhé plnění má proto přednost před nárokem na slevu.

Právo na druhé plnění je obdobné jako opakované plnění v případě plnění před splatností dle čl. 37 (viz výše); v obou případech je zachován nárok na náhradu škody kupujícího.

3. Práva prodávajícího při porušení smlouvy kupujícím

3.1. Obecně

Systematika práv prodávajícího je ve srovnání s právy kupujícího při porušení smlouvy mnohem chudší. To je dáno tím, že Úmluva rozlišuje z hlediska závažnosti jen dva okruhy povinností, jejichž porušení se kupující může dopustit:

1. základní povinnosti (čl. 53)
 - a) zaplacení kupní ceny,
 - b) převzetí zboží (spočívající v součinnosti k převzetí zboží a vlastní fyzické převzetí zboží; čl. 60).
2. ostatní (druhotné) povinnosti.

3.2. Jednotlivá práva prodávajícího při porušení smlouvy prodávajícím

1. **požadovat splnění kterékoliv povinnosti**, a to se stanovením dodatečné lhůty nebo bez něj.
2. **odstoupení od smlouvy**:
 - a) bez časového omezení, pokud porušením **kterékoliv** povinnosti byla smlouva porušena podstatným způsobem,
 - b) bez časového omezení, pokud kupující v **dodatečné lhůtě nesplní povinnost zaplatit kupní cenu** či **převzít zboží**, nebo prohlásí, že v dodatečné lhůtě tyto povinnosti nesplní
 - c) **v omezeném rozsahu** při porušení smlouvy nepodstatným způsobem (viz jednotlivé případy v čl. 64 odst. 2), **pokud již došlo k zaplacení kupní ceny**.

⁶ V tomto případě dochází k tomu, že mlčení kupujícího zakládá možnost realizovat uvedené oprávnění; to je však omezeno tím, že žádost kupujícího je účinná jen tehdy, pokud ji skutečně obdržel.